

I. Heliade Rădulescu – *Biblia sacra*. Abordare stilistică

Valerica SPORIȘ

Our paper focuses on I. Heliade Rădulescu in his quality of undertaking the translation of the Bible. The fundamental book of the Christian People, the Bible represents a necessary religious instrument and a genuine language monument. Heliade's enterprise of translating the Bible [Biblia Sacra...] aroused critical remarks (Andrei Șaguna criticized Heliade's lack of theological preparation as well as the fact that Heliade used an inaccessible language). Heliade believed that a writer needs to have style. As a result, he tried to be original, yet the use of an Italian like spelling aroused controversial attitudes (M. Eminescu). In our article we selected a series of linguistic (phonetical, lexical, semantic, morphological, syntactical) and stylistic particularities of Heliade's Bible, the writer explaining some of his linguistic options in the work Biblicele sau notiții historice filosofice, religioase și politice asupra Bibliei.

Keywords: The Bible, translation, linguistic and stylistic particularities.

0. Introducere. *Biblia* – cea mai tradusă carte

Studiul de față stă sub semnul cunoscutei expresii *Traduttore, traditore*, avându-l în centrul atenției pe Ion Heliade Rădulescu, alias Eliad(e), în calitate de traducător al *Bibliei* pe cale particulară.

Se știe că *Biblia*, numită și „Sfânta Scriptură”, „Cartea Sfântă” sau „Cartea Cărților”, este cea mai tradusă carte. S-a scris mult pe această temă, din unghiuri de analiză diferite: teologic, istoric, social, cultural, lingvistic. Însă, oricât de mult s-a insistat asupra tălmăcirii acestei cărți sfinte, subiectul nu este epuizat, avându-se în vedere valoarea sa de neegalat. Carte de căpătîi a poporului creștin, *Biblia* este un indispensabil *instrument religios*, dar și un veritabil *monument lingvistic*. Traducerile acesteia au fost influențate de diverși factori:

- *obiectivi* (contextul național, social, istoric și ideologic) *vs.* *subiectivi* (personalitatea traducătorului, convingerile religioase ale acestuia ș.a.);

- *lingvistici* (preferința pentru un anumit sistem ortografic, gradul de cunoaștere a limbilor clasice, percepția de ordin semantic, sursa de inspirație (*Septuaginta* sau *Vulgata*), relația cu traducerile anterioare, dar și cu versiunile contemporane traducătorului ș.a.) *vs.* *extralingvistici* (contextul obiectiv și subiectiv).

Nu ne-am propus nicidecum a enumera și a analiza edițiile numeroase ale traducerii *Bibliei*. Ne rezumăm la a menționa două dintre acestea, apărute în 1858, sub semnătura lui Andrei Șaguna (Mitropolit al Ardealului) și a lui Ion Heliade Rădulescu

(deschizător de drumuri în mai multe direcții, spirit enciclopedic: scriitor, filolog, publicist, profesor, membru fondator și președinte al Academiei Române, om politic, dar și traducător). Este deosebit de important să reținem anul **1858**, întrucât aparține unei perioade de mari frământări politice, sociale, culturale, dar și lingvistice, încadrându-se unui moment-cheie în evoluția limbii române: înlocuirea alfabetului chirilic cu alfabetul latin. Grafia latină a fost legiferată în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza: 1859, în Muntenia și 1862, în Moldova¹, urmînd o perioadă în care s-a folosit, după cum era firesc, un alfabet de tranziție. Decizia de a înlocui și în cărțile bisericești alfabetul chirilic cu alfabetul latin a fost luată de Sinodul Bisericii Ortodoxe Române mai tîrziu (1880-1881)².

1. Biblia lui I. Heliade Rădulescu – prezentare generală

Titlul complet al variantei biblice a lui I. Heliade Rădulescu este *Biblia Sacra que coprinde Vechiul si Nuoul Testament tradusa din hellenesce după a quellor septedeci* (de I. Heliade R., Paris, in Typographia lui Preve si Comp., via J.J.-Rousseau, 15, 1858). După cum precizează însuși autorul, este vorba despre o traducere după *Septuaginta*, varianta celor 72 de învățați evrei care au tradus *Vechiul Testament*.

În *Prolegomene la Biblicele sau notitii historice philosophice, religiose si politice assupra Bibliei* (de I. Heliade R., Paris, in Typographia lui Preve si Comp., via J.J.-Rousseau, 15, 1858), cărturarul elogiază *Biblia*, explicînd, într-o notă de subsol³, etimonul (<gr. *βιβλίον*, însemnînd *carte*). În timp, termenul s-a specializat, fiind utilizat cu sensul de *Cartea Sfîntă*. Atît de mult s-a extins însă sfera semantică, încît, în prezent, utilizăm substantivul comun *biblie* cu referire fie la o carte fundamentală, reprezentativă pentru un anumit domeniu, moment temporal, concepție etc., fie la o carte voluminoasă.

Demersul „filcuirii” lui Heliade – *Aventura „biblistă” a lui Ion Heliade Rădulescu*⁴ – a născut polemici, dintre care una înverșunată venea din partea unui contemporan, Andrei Șaguna, el însuși traducător al *Cărții Sfinte: Biblia adică Dumnezeuasca Scriptură a Legii cei Vechi și a cei Noao, după originalul celor șaptezeci și doi de țilcuiitori din Alexandria, „sub privegherea și cu binecuvîntarea Excelenței sale, Preasfînțitul Domn Andrei Baron de Șaguna”*. Această variantă (cu *Prefața* intitulată *Cunoștințe folositoare despre Sfînta Scriptură*) a fost tipărită la Sibiu, în perioada 1856-1858. În acea vreme, A. Șaguna aducea la cunoștința patriarhului (Iosif Raiacici) că „un oarecare revoluționar «Heliade» scoate la Paris Biblia românește, cu litere

¹ A se vedea Maria Cvasnî Cătănescu, *Limba română. Origini și dezvoltare*, București, Editura Humanitas, 1996, p. 106.

² Virgil Molin, *Înlocuirea alfabetului chirilic cu alfabetul latin în tipăriturile noastre bisericești*, în „Mitropolia Olteniei”, XIV, 1962, nr. 10-12, p. 624-640; apud Gh. Chivu, *Scrisul religios, componentă deținitorie a culturii vechi românești*, în „Dacoromania”, serie nouă, XVII, nr. 1, Cluj-Napoca, 2012, p. 54-55 (http://www.dacoromania.inst-puscari.ro/articole/2012_1_4.pdf, 27.04.2015).

³ I. Heliade R., *Biblicele...*, p. I (în *Prolegomene*).

⁴ Ovidiu Moceanu, *Teologie și filologie. Andrei Șaguna vs. Ion Heliade Rădulescu*, [Pitești], Editura Paralela 45, 2003, p. 74-84 (subcap. III.2).

latine, într-o limbă stricată”⁵. Acesta îi reproșă „expatriotului”⁶ Heliade că îi lipsește pregătirea teologică, indispensabilă scrierii unei opere bisericești atât de valoroase (fiind mirean), că a înțeles greșit *Sfânta Scriptură*, adevărurile dumnezeiești și că a folosit o limbă neîntîlnită pînă atunci în cărțile ecleziastice, o limbă inaccesibilă poporului. Șaguna pretindea ca *Biblia* să fie exactă din punct de vedere religios și accesibilă lingvistic. Heliade a replicat, argumentîndu-și demersul. Astfel, printre altele, a ținut să precizeze că el nu face decît să traducă *Biblia* „credincios”⁷, adică *ad litteram*, pe cît se poate. Acestea sînt reacții, manifestări ale unui puternic conflict de natură ideologică și lingvistică deopotrivă.

Din proiectul biblic îndrăzneț al lui Heliade s-a tipărit însă doar o parte a *Vechiului Testament*:

- *Pentateuhul: GENESE; A DOA CARTE A LUI MOYSE (EXODU); A TREIA CARTE A LUI MOYSE (LEVITICU); A PATRA CARTE A LUI MOYSE (NUMERID); A CINCIA CARTE A LUI MOYSE (DEUTERONOMIU SAU A DOA LEGE)*;

- cîteva dintre cărțile istorice: *IESUS FILIUL LUI NAVÈ, JUDICI, RUTH, A REGILOR I* (I, II: 1-20).

2. Stil și limbaj în *Biblia Sacra*

Heliade era de părere că scriitorului trebuie să i se ceară stil (*Precuvîntare*, în *Vocabular de vorbe streine*⁸). Prin urmare, a căutat el însuși să fie original, însă instituirea unei ortografii italianizante a constituit un prilej al manifestării atitudinilor polemice (polemici ale orgoliului sau poate nu), dintre care amintim două semnificative:

- una din partea lui Eminescu⁹ (poetul susținea că „decăderea intelectuală”, „ortografia imposibilă, nesistematică, un product bastard”, „ruina frumoasei limbi vechi” se datorează și lui Heliade) – este punctul de vedere al **filologului**;

- alta, după cum am menționat mai sus, din partea lui Șaguna, care a văzut în versiunea *Biblia Sacra* nu doar o ilustrare a vanității lui Heliade, ci, mai mult, „un fenomen periculos pe orizontul ortodoxiei noastre”¹⁰, dezaprobind încălcarea adevărului biblic, a legii creștinești, implicit a principiului moral, pe de o parte, și

⁵ Andrei Șaguna către Iosif Raiacici, Sibiu, 22 mai 1858, în Andrei Șaguna, *Corespondența I/2*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007, p. 145.

⁶ Idem, Sibiu, 6 octombrie 1858, în *ibidem*, p. 146.

⁷ I. Heliade R., *Biblicele...*, p. 76.

⁸ Ion Heliade Rădulescu, *Scrieri lingvistice*, București, Editura Științifică, 1973, p. 266.

⁹ Mihai Eminescu, *Monumente*, în „Curierul de Iași”, X, nr. 27, 11 martie 1877; apud Mihai Eminescu, *Între Scylla și Charybda*, Litera, 2010 (carte electronică:

[https://books.google.ro/books?id=QFkpAgAAQBAJ&pg=PT71&lpg=PT71&dq="un+product+bastard"&source=bl&ots=pJbxRoiij9_&sig=yVngWFn4wEvzk7wzhFzQpOIQF4&hl=ro&sa=X&ei=HEo1Ve39FpKtaZzJgegH&ved=0CB8Q6AEwAA#v=onepage&q=%22un%20product%20bastard%22&f=false,27.04.2015.](https://books.google.ro/books?id=QFkpAgAAQBAJ&pg=PT71&lpg=PT71&dq=)

¹⁰ Andrei Șaguna către Iosif Raiacici, Sibiu, 6 octombrie 1858, în *Corespondența I/2*, ed. cit., p. 146.

încălcarea principiului filologic (al accesibilității), pe de altă parte – este prioritar punctul de vedere al **teologului**.

Biblia constituie, de altfel, un act teologic și un document lingvistic (în special prin traducerea sa).

În ceea ce privește ortografia, Heliade a susținut când principiul fonetic (mai ales în prima perioadă a activității sale, când a utilizat alfabetul chirilic, pe care l-a simplificat prin eliminarea unor semne grafice), dînd exemplul de urmat al limbii italiene: „adică a scri după cum ‘vorbim’ ”¹¹), când principiul etimologic (utilizarea grafemelor: *q, ç, ð, y*), odată cu întoarcerea spre latinitate. S-a scris mult despre latinismul exagerat al acestuia. Traducerea *Bibliei* aparține perioadei „puriste”. În ce a constatat, de fapt, *purismul* în cazul Heliade? Pe scurt, acesta a eliminat numeroși termeni din limbile greacă și slavonă, înlocuindu-i cu latinisme și neolatinisme (italienisme, franțuzisme), cauzînd, astfel, dificultatea înțelegerii conținutului/mesajului biblic. Poate, pe bună dreptate, Șaguna condamna această schimbare, gîndindu-se la faptul că nu orice creștin avea capacitatea de a descifra un astfel de text. Cu toate acestea, credem însă că problema nu trebuie pusă afit de intransigent, întrucît puțini erau cei care aveau acces direct la cărțile bisericești sau știau să citească. În fapt, clerului îi revenea rolul de a desluși și de a transmite enoriașilor mesajul *Bibliei*.

În publicațiile „Curierul românesc” și „Curierul de ambe sexe” (pe care le conducea), Heliade introduce treptat caracterele latine, acest tip de grafie constituind un punct forte în atestarea latinității limbii române. Întoarcerea spre latinitate se putea realiza prin utilizarea, pe de o parte, a latinei savante, iar pe de altă parte, a împrumuturilor de factură neolatină. Luptător pentru unitate națională, Heliade a arătat și necesitatea unificării lingvistice, formarea unei limbi literare unitare a poporului român, întrucît, în opinia sa, limba și religia reprezintă componentele esențiale ale unei națiuni. Prin „traducția” *Bibliei*, a încercat să le acorde atenție deopotrivă.

Prin urmare, au fost aspru contestate la acea vreme **ortografia și neologizarea** (italienizarea) limbajului. Heliade a fost preocupat nu numai de problema ortografiei, ci și de îmbogățirea vocabularului prin împrumuturi. El a fost acuzat frecvent de înlăturarea grecismelor și a slavonismelor. Printre altele, i s-au reproșat utilizarea unei structuri pleonastice (*Biblia Sacra*) și înlocuirea unor termeni: *sacru* (<lat. *sacer, -era*, it. *sacro*) în loc de *sfînt* (<sl. *sventŭ*); *geneză* [*genese*] (<fr. *genèse* <gr. *genesis*) în loc de *facere* (<lat. *facere*)¹². Heliade explică însă opțiunile sale lingvistice în *Biblicele...*:

a. Tot ce este *sacru* nu este și *sfînt*; de exemplu, preoții, veșmintele, ofrandele etc. sînt sacre, dar nu sfînte („nemacluate”, neatînse). Biserica Răsăriteană califică *Biblia* drept *sacră*, iar *Evangheliile, sfînte*, menționează traducătorul¹³.

Observăm că Heliade nu vede în structura *Biblia Sacra* un pleonasm, insistînd asupra diferențierii acesteia de îmbinarea *Biblia Sfîntă*, pe care traducătorul nu o

¹¹ Ion Heliade Rădulescu, *Prefață*, în *Gramatică românească* (1828, p. XVI), București, Editura Eminescu, 1980, p. 35.

¹² *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2012, p. 971, 1011, 433, 378.

¹³ I. Heliade R., *Biblicele...*, p. 2.

acceptă, de vreme ce anumite evenimente narate în *Vechiul Testament* nu țin de „santitate”. Prin însoțirea cu adjectivul *sacră*, Heliade a intenționat să exprime respectul față de *Biblie*.

b. Termenul *geneză* este polisemantic, nu înseamnă doar *facere*, ci și *creație*, adică *naștere, familie, generație, genealogie*, chiar și *eveniment* sau *fire*; *facere* este un termen „fôrte materiale”¹⁴, după cum precizează Heliade. Mai mult, doar primele două capitole reprezintă cu adevărat *Facerea*, traducătorul numind *Genese* întreaga parte I.

Biblicele... scoate în evidență insistența autorului asupra explicării terminologiei. Să luăm exemplul comentariului primului verset al traducerii biblice a lui Heliade¹⁵: „În început cred Dumnezeu cerul și terr’a”. Sintetizăm:

a. (*în*) *început*, nu (*în*) *principiu*, nici (*în*) *autoritate*, de teama „gurellor relle”, după cum se exprimă autorul;

b. *a crea*, nu *a face*, Dumnezeu fiind „creatorul universal que cred Dumnezeu, iar nu făcù omenesce lumea”;

c. *terra*, nu *pămînt (paviment)*, cînd este vorba de globul/planeta care cuprinde uscatul și apa.

Terra este factorul pasiv, feminin, „materia”. Cerul este factorul activ, masculin, „spiritul”.

În intenția de a marca originalitatea stilului „biblistului” Heliade, reținem și alte caracteristici relevante ale *Bibliei Sacra*.

I. Particularități lingvistice:

I.1. Aspecte fonetice-fonologice și ortografice:

- păstrarea unor foneme/litere sau grupuri de foneme/litere din etimonul latinesc (fie că este vorba de moștenire directă, fie de împrumuturi din alte limbi romanice, cum ar fi franceza):

- *j*: *projectare, sujetului*;

- *y*: *abyssu(lui), cataclysmu, systemele* etc.;

- *sc*: (*dette de*) *scire, sciu, să cunosci, vei cresce, vorbesce, nisce* etc.;

- substituirii de foneme/litere:

- *đ* în loc de *z*: *astăđi, auđul, departeđi, đille, đisse, Dumneđeu, exauđi, frunđă, să nu te perđi* etc.;

- *ç* în loc de *ț* (pentru unele substantive de genul feminin): *façă, faç'a*;

- prezența lui *u* final (mut) – substantive și adjective la forma de masculin, singular (inclusiv neutre): *către/dîn/la ceru, de/dîn/pe lemnu, un omu, un pactu, în eternu, în pactu eternu, un vițellu* etc.; pronumele personal *ellu*; verbe la persoana I, singular și plural: (*să*) *moru, voiu punne, vommu mîncă* etc.;

- dublarea anumitor consoane: *addusse, alle, anni, apparù, assupra, atunci, căllile, corrupt, passeri, pellile, pusse, salle* etc.;

- utilizarea unor forme nediftongate încă: *môrte, nôpté, nôstrà, séră, sudórea* etc.;

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 2-4.

- preferința pentru anumite fonetisme arhaice, populare, regionale: *a ardica, a îmbla, a împle, a (se) înturna, a rumpe, copillii, filiu, popol, suror, subt, șapte, turburat, tutulor* etc.;

- inconsecvența de ordin grafic (se poate imputa și tipografilor): (*lun'a*) *adoa / a doa, din aintea / dinaintea, de la / dela, din preună / dinpreună, în aintea / înaintea, sculînduse (Moysè) / sculîndu-se (Israel), sérpe / șérpe, travaliu / travalliu, vèđu / vèđu / veđu* etc.

Din cauza numeroaselor inconsecvențe grafice și a „mobilității spirituale”¹⁶, este dificil de definit un sistem ortografic heliadesc, deși anumite particularități exemplificate ne sînt cunoscute din alte lucrări importante ale cărturarului.

I.2. Aspecte lexical-semantic:

- forme italianiza(n)te și italianisme: *quel/quelle* ș.cl.; *amò, mē va amà, nu erà amatà, nu sînt amatà, amați* ș.cl.; *agnelle, angel, (m'am și) augurat, bellă, carnagiul, gigante, inamicie, malatie, memoriale* (feminin, singular), *perizomata, ridenți, sapiente, serpente* etc. Chiar dacă i s-a reproșat frecvent lui Heliade importul masiv de italianisme, nu se poate afirma despre *Biblia* sa că excelează în astfel de termeni. D. Popovici aprecia, pe bună dreptate, că Heliade este „italienist ca ortografie”¹⁷;

- franțuzisme: *abominații, cupiditate, impiu, înformă, iniquitate, just, prohibiți, servantă, umilitate, travalliu, vei travaillà* etc.;

- latinisme: *a laborà, laborare, labori, laborator (de pămênt)* ș.cl.; *a nutri, nutrire, nutriment* ș.cl., nu *a hrăni, hrană* (limba slavă); *ancilla, arundine, atriu, auree, éccē, fame(te), fur, lucernele, muliere* etc.;

- sinonimia – *a crea*: „Și creó Dumneđu pe omu; [...], mascule-si-femine îi creó pe dênșii” (p. 4):

~ *a face*: „dupò imaginea lui Dumneđu făcù pe dênșul” (p. 4);

~ *a forma*: „copillul ei ne format”, „de vâ fi (copillul) format” (p. 81);

~ *a plâsmui*: „Si plasmó Dumneđu pe omu”, „pe omul que a fost plasmât (p. 4);

~ *a edifica*: „Si edificó Domnul Dumneđu cóst'a” (p. 4);

- distincția de ordin semantic:

- *terra* (=globul pămîntesc): „creó Domnul și cerul și terr'a” (p. 92) ≠ *pămêntul* (=uscatul): „Chiemó Dumneđu attunci uscatul, pămênt” (p. 3);

- *bellu* ≠ *frumos*: „frumósă la statură și bella la față” (p. 34); „bellu la față și frumos la vedere fórte” (p. 46).

În *Biblicele...*, autorul explică diferența semantică în cazul celor două calificative: *frumos* este utilizat cînd este vorba despre forma corpului, statura bine proporționată¹⁸ (<lat. *formosus* <*forma*).

Intuind faptul că descifrarea mesajului *Bibliei* sale nu va fi afit de facilă, Heliade trece anumite sinonime în paranteză: *arcar (săgetător), arcă (kivot), ariete (berbece)*,

¹⁶ D. Popovici, *Studii literare*, vol. III. *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 311.

¹⁷ *Ibidem*, p. 293.

¹⁸ I. Heliade R., *Biblicele...*, p. 37-38, 45.

dolu (viclenie), *hydria* (ulciorul), *meretrice* (prostituată), *querr(et)ul* (stejăretul), *se campò* (tăbări), *m'a sedus* (amagit) etc.

- dubletul lingvistic: *serpente* / *sérpe*;

- frazeologismul: „Ochiu pentru ochiu, dinte pentru dinte, mîină pentru mîină, picior pentru picior” (p. 81);

- compuse nesudate încă: *alaltă ieri*, *a casă*, *à minte* (*'mi voiu adducce à minte, ia à minte*), *ast fel*, *opt-đeci*, *primă-vera*, *nici de cum/nici decumu*, *o dinióră*, *fiă-quare*, *ore/ori-quare*, *ori-quăru*, *ori que/ori-que*, *ori/ore-quine*, *tot d'aun'a* etc.;

- compuse cu prefixoide: *archicăpitanul*, *archicustodele*, *exdusse*, *dismurmurați* („a murmură cu vorbe relle”¹⁹), *supraddusse* etc.

Heliade își motivează deseori alegerile în materie de lexic prin dorința de a respecta originalitatea stilului lui Moise și a stilului celorlalți scriitori din Israel²⁰, precum și prin faptul că a rămas fidel variantei *Septuaginta*.

I.3. Aspecte morfologice:

- articularea:

- articolul la feminin, singular, este despărțit de radical, de regulă, prin apostrof: *cas'a*, *gur'a*, *inim'a*, *limb'a*, *lumin'a* etc.;

- G-D arhaic: *luminei*, *lunei*, *pellei*, *ușei*, *vieței* etc.;

- pluralul arhaic: *lampele*, *limbele*, *pîinele*, *vacce(le)* etc.;

- clasa verbelor:

- inversiunea (forme compuse): *ascunde-me-voiu*, *datu-o-am*, *stinge-voiu* etc.;

- structuri arhaice: *'l a fost creat*, *s'a fost bucurat*, *s'a fost suit* etc.;

- verbul *a avea* (predicativ sau auxiliar) - forme distincte pentru persoana I: (singular: *am*, *am bățut*, *am făcut*, *am luat'o* etc.; plural: *ammu ajuns*, *ammu demis*, *ammu trecut*, *ammu venit* etc.);

- numeralul: (*diē*) *una*, nu *întîia* sau *prima*, cînd este vorba despre o enumerare, nu de „un început de unde începe timpul”²¹.

I.4. Aspecte sintactice:

- anacolutul: „*Quel que vérsă sînge de Omu*, în locu de sînge sîngele lui se vâ versă” (p. 11), în care virgula ar putea marca și elipsa: „*Quel que vérsă sînge de Omu [să ia à minte quō]*, în locu de sînge sîngele lui se vâ versă”²²;

- dezacordul gramatical: „*adunării întrege*”, „*casei întrege*”, „*terrei întrege*”, „*șërrei lui întrege*” etc.

I.5. Punctuație:

- apostroful:

- este utilizat în locul cratimei: *addu'mi*, *fost'au*, *înainte'ți*, *să'i dăm*, *s'au născut*, *într'o*, *pipăindu'l* etc.;

- marchează eliziunea vocalică: *dintr'ênsul*, *într'ênsul*;

¹⁹ *Ibidem*, p. 101.

²⁰ *Ibidem*, p. 5.

²¹ *Ibidem*, p. 4.

²² *Ibidem*, p. 17.

- înlocuiește î protetic (pentru crearea eufoniei²³): *'mi a dat, 'l a pus, 'i a creat* etc.;
- separă articolul la feminin, singular: *ap'a, arc'a, caus'a, columb'a, urm'a, terr'a* etc.;
- cratima sau „trăsura de unire”²⁴:
 - este utilizată în cadrul inversiunii verbale (cu sau fără forme pronominale): *ascunde-me-voiu, extermină-se-va, salvatu-ne-ai, stabili-voiu* etc.;
 - leagă de verb forme pronominale conjuncte: *adăpați-le, du-te, duceți-le* etc.;
 - apostrof și cratimă: *mîniatu-m'am, sfărîmatu-s'au* etc.;
 - paranteza rotundă:
 - conține completări, lămuriri, cuvinte scoase în relief: *feciori (din casă), Iacob (fiiliul seu), încetare (dela travalliu), moru (bietele) vite, născu (numai) albe, un arbure (pinu), vâ luà (numai) un 'gnellu* etc.;
 - cuprinde sinonime: *assigurare (zălogu), însemnate (sau maculate), tăiate (sau sculpite)* etc.;
 - punctul – după titlu: *Biblia Sacra.; A doa carte a lui Moyses.; A treia carte a lui Moyses.* etc.; după subtitlu: *Exodu.; Leviticu.* etc.

II. Particularități stilistice:

II.1. Figuri de stil:

- repetiția: „prin *auguriu augură* un om” (p. 52) – efect de insistență; „cunoscând vei cunosce” (p. 17); „și *plînse plînse* foarte mult” (p. 55) – accentuarea ideii etc.;
- polisindetul: „3. *Si* ținse Dumneșeu (...) / 4. *Si* vîdù Dumneșeu (...) / 5. *Si* chiemó Dumneșeu (...) / 6. *Si* ținse Dumneșeu (...)” (p. 3);
- parigmenonul: „și *suffló* în faș'a lui *sufflare* de viață” (p. 4); „veți *serbà serbatóre* Domnului” (p. 71) etc.;
- metonimia: „într'o singură *carne*” (p. 5), „ori que *carne* (individ)” (p. 9); „dupó *corpu* (individe)” (p. 55) etc.;
- sinecdoca: „nu mai fu assemenea *locustă*” (p. 69), „ardicò *locust'a* și o împinse în marea Roșie” (p. 69) etc.;
- anastrofa: „bune *fôrte* (era)” (p. 4), „erà bellă *fôrte*” (p. 15) etc.;
- eufemismul: „carnea *acrobystiei*” (p. 18, 41), *acrobystiați* (p. 217);
- personificarea: „[*Sérpe*] *intelligent*” ș.a.

II.2. Simbolistica numerelor:

- 3 („numer august”²⁵) este simbolul Trinității: Dumnezeu/Elo(h)im (Autoritatea), Spiritul (Activul) și Materia (Pasivul);
- 6 reprezintă două trinități;
- 7 are cele mai multe apariții în textul biblic („număr bun, număr augustu, număr sacru și sînt”²⁶; „numer complect”, „numer solemnel și harmonic”²⁷) – simbol al perfecțiunii, al Binelui, al Armoniei; expresia „de șepte deci de ori quate șepte”;

²³ Idem, *Gramatică românească*, p. 223.

²⁴ *Ibidem*, p. 385.

²⁵ Idem, *Biblicele...*, p. 13.

²⁶ *Ibidem*, p. 8.

- 10 (7 + 3) reprezintă numărul patriarhilor (de la Adam pînă la Noe);
- 12 (luni, semenții, „sonuri”²⁸ ș.a.) reprezintă patru trinități – simbol al universului;
- 40 (diluviul dură patruzeci de zile și patruzeci de nopți);
- numerele prime (3, 5, 7, 9, 11 ș.cl.) aparțin lui Moise;
- numerele cu soț (2, 4, 6 ș.cl.) sînt „numeri fatali”²⁹ pentru antici, asemenea celor care conțin cifra 6, o dată (600) sau de mai multe ori (66, 666).

II.3. *Gravurile* (31) personalizează traducerea biblică a lui Heliade. Acestea sînt însoțite de triada: numele creatorului original, titlul scenei biblice, numele gravorului (de pildă, Raphael – Adam și Eva – Ed. Frère (p. 5)³⁰).

II.4. *Aspectul estetic, îngrijit al tipăriturii.*

3. Concluzii

Biblia, prin traducerea sa, devine „un element al culturii perene ce individualizează o națiune și spiritualitatea acesteia, o profilează în universul literelor și al culturii teologice”³¹.

Eugen Munteanu apreciază că *Biblia sacră* a lui Heliade aparține „versiunilor biblice inovatoare”, afirmînd că „Transpunerea pentru prima dată într-o limbă istorică dată a textelor *Sfintei Scripturi* implică restricții importante, datorită caracterului lor sacru, revelat, de fundament al credinței creștine. Sursă primară a reprezentărilor religioase ale individului credincios, a ritualului liturgic creștin, a dogmelor și discursului teologic, *Biblia* a reclamat întotdeauna, în orice epocă și în orice spațiu cultural, un tip de abordare și de traducere special, cu limitări și implicații culturale, confesionale sau politic ecleziale, dar și lingvistice majore”³².

Dincolo de conținutul religios, *Biblia Sacra* este rezultatul unei experiențe individuale care ilustrează o etapă importantă în evoluția limbii române literare.

Bibliografie

- I. Heliade R., *Biblia Sacra que coprinde Vechiul si Nuoul Testament tradusa din hellenesce după a quellor septedeci*, Paris, Typographia lui Preve si Comp., 1858
- Idem, *Biblicele sau notitii historice philosophice, religiose si politice asupra Bibliei*, Paris, Typographia lui Preve si Comp., 1858
- Idem, *Gramatică românească* (1828), Ediție și studiu de Valeria Guțu Romalo, București, Editura Eminescu, 1980

²⁷ *Ibidem*, p. 12-13.

²⁸ *Ibidem*, p. 13.

²⁹ *Ibidem*, p. 17.

³⁰ Mircea Remus Birtz a inventariat gravurile (în *Considerații asupra unor traduceri biblice românești din sec. XIX-XX*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2013, p. 42).

³¹ Nicolae Boșan, Gabriel-Viorel Gîrdan, *Andrei Șaguna și tipărirea Bibliei*, în „Tabor”, nr. 11, februarie 2009 (http://www.tabor-revista.ro/in_ro.php?module=content_full&id=10167, 27.04.2015).

³² Eugen Munteanu, *Lexicalizarea în limba română a conceptelor de origine biblică*, în „Tabor”, nr. 1, aprilie 2009 (<http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=12457>, 27.04.2015).

- Idem, *Scrieri lingvistice*, Ediție, studiu introductiv, note și bibliografie de Ion Popescu-Sireteanu, București, Editura Științifică, 1973
- *** *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2012
- *** *Limba română. Origini și dezvoltare*, Studiu, antologie de texte românești vechi, explicații, glosar și bibliografie de Maria Cvasnîi Cătănescu, București, Editura Humanitas, 1996
- *** Șaguna, Andrei, *Corespondența I/2*, Studiu introductiv și note de: Nicolae Bocșan, Ioan-Vasile Leb, Gabriel-Viorel Gârdan, Bogdan Ivanov, Vasa Lupulovici, Ioan Herbil, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007
- Birtz, Mircea Remus, *Considerații asupra unor traduceri biblice românești din sec. XIX-XX*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2013
- Bocșan, Nicolae, Gârdan, Gabriel-Viorel, *Andrei Șaguna și tipărirea Bibliei*, în „Tabor”, nr. 11, februarie 2009
(http://www.tabor-revista.ro/in_ro.php?module=content_full&id=10167)
- Chivu, Gh., *Scrisul religios, componentă definitivă a culturii vechi românești*, în „Dacoromania”, serie nouă, XVII, nr. 1, Cluj-Napoca, 2012, p. 54-67
(http://www.dacoromania.inst-puscariu.ro/articole/2012_1_4.pdf)
- Eminescu, Mihai, *Între Scylla și Charybda*, Litera, 2010 (carte electronică: [https://books.google.ro/books?id=QFkpAgAAQBAJ&pg=PT71&lpg=PT71&dq="un+product+bastard"&source=bl&ots=pJbxRojj9_&sig=yrVngWFn4wEvzk7wzhFzQpOIQF4&hl=ro&sa=X&ei=HEo1Ve39FpKtaZzJgegH&ved=0CB8Q6AEwAA#v=onepage&q=%22un%20product%20bastard%22&f=false](https://books.google.ro/books?id=QFkpAgAAQBAJ&pg=PT71&lpg=PT71&dq=))
- Moceanu, Ovidiu, *Teologie și filologie. Andrei Șaguna vs. Ion Heliade Rădulescu*, [Pitești], Editura Paralela 45, 2003
- Moldoveanu, Gheorghe C., *Ortografia limbii române. Privire istorică*, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2000
- Munteanu, Eugen, *Lexicalizarea în limba română a conceptelor de origine biblică*, în „Tabor”, nr. 1, aprilie 2009 (<http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=12457>)
- Popovici, D., *Studii literare*, vol. III. *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, Ediție îngrijită și note de I. Em. Petrescu, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977
- Senatore, Adriana, *Ion Heliade Rădulescu. Azione culturale. Creazione artistica. Ricerca linguistica*, Bari, Cacucci Editore, 2011